

УДК 342.9

О.В. ТИТОВА, Донецький національний університет (м. Вінниця)

ОКРЕМІ АСПЕКТИ СТАТУСУ ГРОМАДСЬКИХ ОБ'ЄДНАНЬ, ЯКІ БЕЗПОСЕРЕДНЬО ЗДІЙСНЮЮТЬ ПІДПРИЄМНИЦЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ

Ключові слова: громадські об'єднання, громадське суспільство, підприємницька діяльність, статут, припинення діяльності, банкрутство

У демократичних країнах громадянське суспільство виступає в ролі партнера держави у вирішенні соціальних і суспільних проблем. Організації громадянського суспільства готові брати на себе виконання тієї соціальної роботи, за яку не береться бізнес через низьку прибутковість соціальних послуг. Державні установи часто неспроможні швидко налагодити надання нових соціальних послуг із-за довгих бюрократичних процедур, а організації громадянського суспільства виявляють високий ступінь мобільності та інноваційності [1, с.149].

Також, на думку фахівців, громадські організації здатні, впливаючи на загальний рівень суспільної та політичної культури, за необхідності, протистояти неправомірним діям влади, здійснювати контроль за внутрішньою та зовнішньою політикою державних структур [2, с.4].

На жаль, досліджуючи громадські організації у сфері соціально-відповідального суспільства України, відзначається тенденція щодо зниження рівня довіри до громадських організацій, це значною мірою пов'язане з тим, що більшість цих організацій займається досить непрозорою діяльністю, яка визначається в основному особистою зацікавленістю їх членів у тих або інших діях та має ситуативний локальний несистемний і нетривалий характер, і, відповідно до цього, такі громадські організації неспроможні бути соціальним ін-

дикатором місцевої або регіональної проблематики та, відповідно, стратегічними партнерами влади у вирішенні конкретних соціальних проблем [2, с.124].

Між тим, як зазначено у Національній стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016–2020 роки [3], укладання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом актуалізувало нові виклики у відносинах держави та громадянськості, зумовлені необхідністю запровадження європейських правил та підходів до таких відносин на основі принципів, закріплених у цій Угоді. Усе це обумовлює необхідність проведення наукових досліджень з питань оптимізації правового статусу громадських об'єднань.

Певні аспекти правового статусу громадських об'єднань досліджували такі науковці, як Л. Бойко, Г. Ковальова, Ю. Кобець, О. Літвіна, М. Менджул, С. Осауленко, В. Піддубна, В. Поляков, Т. Руда, Т. Руциньська, Т. Савченко та ін. Однак, необхідність дослідження правових проблем становлення та розвитку громадянських об'єднань не втрачає актуальності, що обумовлено, у тому числі, потребами стимулювання участі організацій громадянського суспільства в соціально-економічному розвитку України. Звідси, мета статті – на основі господарсько-правового аналізу положень законодавства про громадських об'єднань зі статусом юридичної особи, які безпосередньо здійснюють підприємницьку діяльність, обґрунтувати окремі пропозиції щодо удосконалення їх правового статусу.

Ведучи мову про залучення ресурсів, необхідних для роботи громадських організацій та реалізації їх проектів дослідники, насамперед, називають: внески засновників і членські внески, отримання доходу від деяких видів комерційної діяльності у межах статуту і у тих обсягах, що дозволяє громадським організаціям законодавство, отримання фінансових ресурсів у вигляді спонсорської допомоги, пожертвувань, отримання державних дотацій, грантів [4, с.217].

Новацією Закону України «Про громадські об'єднання» від 22.03.2012 р. [5] стало поло-

ження, яке дозволило громадським об'єднанням із статусом юридичної особи безпосередньо здійснювати підприємницьку діяльність для досягнення статутних цілей.

Більшість фахівців позитивно оцінює це нововведення, оскільки таким чином громадські об'єднання реалізують право здійснювати будь-яку діяльність, якщо вона не обмежена відповідними законами [1, с.153].

Також, це характеризують як крок назустріч європейським цінностям, оскільки всі держави Європейського Союзу визнають право громадських об'єднань самостійно здійснювати підприємницьку діяльність, а отримані кошти спрямовувати на виконання статутних цілей [6, с.153].

Після надання на законодавчому рівні громадським об'єднанням права на зайняття підприємницькою діяльністю виникло побоювання щодо позбавлення таких організацій статусу неприбуткової організації. Це могло суттєво знизити для господарських об'єктів мотивацію для зайняття підприємництвом. У вирішенні цього питання важливою є позиція ДФС України, викладена у Листі від 10.08.2015 р. № 16782/6/99-99-19-02-02-15 «Щодо здійснення неприбутковою організацією підприємницької діяльності». А саме звернуто увагу, що одним із провідних принципів діяльності громадських об'єднань є відсутність майнового інтересу його учасників. Таким чином, якщо громадське об'єднання отримує дохід від підприємницької діяльності, але він не розподіляється між засновниками (членами) та працівниками такого об'єднання, а спрямовується на досягнення мети громадського об'єднання, останнє має право отримати статус неприбуткової організації відповідно до положень пп.133.1.1 п.133.1 ст.133 Податкового кодексу України [7].

Таким чином, можна зробити висновок, що надання громадським об'єднанням права безпосередньо здійснювати підприємницьку діяльність сприятиме досягненню їх соціальної мети, не позбавляючи переваг статусу неприбуткових організацій, та знаходиться у руслі загальноєвропейських тенденцій з цього питання. Тому стимулювання участі організацій

громадянського суспільства в соціально-економічному розвитку України визначено Національною стратегією сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016–2020 роки в якості стратегічного напрямку сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні. Це планується досягти шляхом забезпечення права неприбуткових організацій громадянського суспільства здійснювати відповідно до закону підприємницьку діяльність, якщо така діяльність відповідає меті (цілям) організації громадянського суспільства, сприяє її досягненню та не передбачає розподілу отриманих доходів (прибутків) або їх частини серед засновників (учасників), членів такої організації.

У зв'язку з цим доцільно звернути увагу на деякі положення Закону України «Про громадські об'єднання» в контексті оптимізації статусу громадських об'єднань як суб'єктів, наділених правом здійснювати підприємницьку діяльність.

Відповідно до п.2 ч.2 ст.21 Закону «Про громадські об'єднання», громадське об'єднання зі статусом юридичної особи має право здійснювати відповідно до закону підприємницьку діяльність безпосередньо, якщо це передбачено статутом громадського об'єднання, якщо така діяльність відповідає меті (цілям) громадського об'єднання та сприяє її досягненню.

Тут же зазначено, що відомості про здійснення підприємницької діяльності громадським об'єднанням включаються до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань.

Таким чином, п.2 ч.2 ст.21 цього Закону прямо передбачено, що безпосереднє здійснення підприємницької діяльності повинно бути передбачено статутом громадського об'єднання. Вимоги до змісту статуту громадського об'єднання містяться у ч.1. ст.11 Закону «Про громадські об'єднання». А саме, статут громадського об'єднання має містити відомості про: найменування громадського об'єднання; мету (цілі) та напрями його діяльності; порядок набуття і припинення членства (участі) у громадському об'єднанні, права

та обов'язки його членів (учасників); повноваження керівника, вищого органу управління, інших органів управління громадського об'єднання, порядок їх формування та зміни складу, термін повноважень, а також порядок визначення особи, уповноваженої представляти громадське об'єднання, та її заміни (для громадських об'єднань, що не мають статусу юридичної особи); періодичність засідань і процедуру прийняття рішень керівними органами громадського об'єднання, у тому числі шляхом використання засобів зв'язку; порядок звітування керівних органів громадського об'єднання перед його членами (учасниками); порядок оскарження рішень, дій, бездіяльності керівних органів громадського об'єднання та розгляду скарг; джерела надходження і порядок використання коштів та іншого майна громадського об'єднання; порядок створення, діяльності та припинення діяльності відокремлених підрозділів громадського об'єднання (у разі їх створення громадським об'єднанням, яке має намір здійснювати діяльність зі статусом юридичної особи); порядок внесення змін до статуту; порядок прийняття рішення щодо саморозпуску або реорганізації громадського об'єднання, а також щодо використання його коштів та іншого майна, що залишилися після саморозпуску. Тобто, ст.11 Закону «Про громадські об'єднання» не містить обов'язкової вимоги щодо включення до статуту інформації про безпосереднє здійснення підприємницької діяльності.

Таким чином, наявна невідповідність між положеннями п.2 ч.2 ст.21 та положеннями ч.1 ст.11 Закону «Про громадські об'єднання» щодо наявності у статуті громадського об'єднання відповідної інформації.

Слід зазначити, що відсутність у ч.1 ст.11 Закону «Про громадські об'єднання» вимоги чіткого закріплення положень про здійснення підприємницької діяльності на практиці створює певні непорозуміння. Так, наприклад, У Статуті Громадської організації «Київська міська спілка ветеранів АТО» [8] закріплено що ця громадська організація може здійснювати господарську діяльність безпосередньо, або через створені організацією юридичні

особи (товариства, підприємства), для досягнення мети організації (п.2.3).

Відповідно до ст.3 Господарського кодексу України [9], господарська діяльність, що здійснюється для досягнення економічних і соціальних результатів та з метою одержання прибутку, є підприємництвом. Господарська діяльність може здійснюватись і без мети одержання прибутку (некомерційна господарська діяльність). Однак, відповідно до приписів ст.52 Господарського кодексу, некомерційна господарська діяльність здійснюється суб'єктами господарювання державного або комунального секторів економіки у галузях (видах діяльності), в яких забороняється підприємництво або іншими суб'єктами господарювання, яким здійснення господарської діяльності у формі підприємництва забороняється законом. Тобто, у зв'язку із відповідними приписами п.2 ч.2 ст.21 Закону «Про громадські об'єднання» це не може стосуватися громадських організацій.

Таким чином, було би більш коректним з точки зору оптимізації вимог до відображення у статуті громадських об'єднань положень щодо здійснення ними підприємницької діяльності узгодити положення п.1 ст.11 та п.2 ч.2 ст.21 Закону «Про громадські об'єднання» та закріпити у ч.1 ст.11 Закону «Про громадські об'єднання» що статут громадського об'єднання має містити відомості про здійснення підприємницької діяльності безпосередньо громадським об'єднанням.

При аналізі положень Закону «Про громадські об'єднання» стосовно правового статусу громадських об'єднань, які безпосередньо займаються підприємницькою діяльністю, доцільно, також, звернути уваги на положення, що стосуються припинення діяльності таких об'єднань.

Згідно ст.25 Закону «Про громадські об'єднання», припинення діяльності громадського об'єднання здійснюється: 1) за рішенням громадського об'єднання, прийнятим вищим органом управління громадського об'єднання, у визначеному статутом порядку, шляхом саморозпуску або реорганізації; 2) за рішенням суду про заборону (примусовий розпуск) громадського об'єднання.

У межах дослідження проблематики статусу громадських об'єднань вже зверталася увага на те, що Закон України «Про об'єднання громадян» закріплює крім терміну «ліквідація», також «саморозпуск», «примусовий розпуск». Завважувалася також, що деякі науковці вважають, що термін «ліквідація» повинен застосовуватися до припинення об'єднань громадян як юридичних осіб, а терміни «саморозпуск» та «примусовий розпуск» – до об'єднань громадян, створених без прав юридичної особи [10, с.87]. Погоджуючись в цілому з цією позицією (оскільки підтвердження такої точки зору можна знайти у ч.3 ст.25 Закону «Про громадські об'єднання») слід, звернути увагу, що це повинно знайти своє відображення у ч.1 цієї статті. А саме, доцільно ч.1 ст.25 Закону «Про громадські об'єднання» викласти таким чином: «Припинення діяльності громадського об'єднання здійснюється:

1) за рішенням громадського об'єднання, прийнятим вищим органом управління громадського об'єднання, у визначеному статуті порядку, шляхом саморозпуску об'єднань громадян, створених без прав юридичної особи (ліквідації об'єднань громадян – юридичних осіб) або реорганізації;». Такий підхід дозволить уникнути термінологічної плутанини та змістової невизначеності щодо положень Закону «Про громадські об'єднання» про припинення діяльності громадських об'єднань.

Також, необхідним є більш чітке унормування положень щодо підстав ліквідації громадських об'єднань, які безпосередньо здійснюють господарську діяльність.

Так, ч.3 ст.25 Закону «Про громадські об'єднання» встановлює: якщо вартості майна громадського об'єднання зі статусом юридичної особи, яке безпосередньо здійснює підприємницьку діяльність і щодо якого прийнято рішення про ліквідацію, недостатньо для задоволення вимог кредиторів, ліквідатор (ліквідаційна комісія) зобов'язаний звернутися до господарського суду із заявою про порушення справи про банкрутство такого громадського об'єднання відповідно до Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом».

Однак, тут виникає питання: чи розповсюджує законодавець дію положень Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» [11] на громадські об'єднання зі статусом юридичної особи, які безпосередньо здійснюють підприємницьку діяльність? І, у першу чергу, це питання стосується обов'язку боржника звернутися до господарського суду із заявою про порушення справи про банкрутство у разі, коли задоволення вимог одного або кількох кредиторів призведе до неможливості виконання грошових зобов'язань боржника в повному обсязі перед іншими кредиторами (загроза неплатоспроможності) (передбачено щодо юридичних осіб – суб'єктів підприємництва у ч.5 ст.11 Закону «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом»). З метою захисту інтересів кредиторів громадського об'єднання, яке безпосередньо здійснює підприємницьку діяльність це вважається доцільним і, навіть, необхідним.

Загалом же положення Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» слід було би доповнити окремою статтею, яка передбачала б особливості банкрутства громадського об'єднання зі статусом юридичної особи, яке безпосередньо здійснює підприємницьку діяльність.

Отже, надання громадським об'єднанням права безпосередньо займатися підприємницькою діяльністю вимагає вдосконалення низки аспектів, які стосуються їх правового статусу. У першу чергу це стосується належного закріплення факту здійснення такими об'єднаннями підприємницької діяльності та припинення їх діяльності. Сформульовані у статті пропозиції сприятимуть оптимізації правового статусу громадських об'єднань, які безпосередньо здійснюють підприємницьку діяльність та стимулюванню їх участі в соціально-економічному розвитку України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Білик О. М. Громадські об'єднання: законодавче регулювання, нові права і можли-

вості / О. М. Білик // Соціально-трудова відносина: теорія та практика. – 2013. – № 2. – С. 149–154.

2. Левчук К. І. Громадські організації України: створення та діяльність (1985–1996 рр.) : монографія / К. І. Левчук. – Вінниця : ПП «Едельвейс і К», 2009. – 320 с.

3. Національна стратегія сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016–2020 роки / затв. Указом Президента України : від 26.02.2016 р., № 68/2016 // Офіційний вісник України. – 2016. – № 18. – Ст. 716.

4. Матвійчук А. Основні способи взаємодії громадських організацій із державою / А. Матвійчук // Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. – 2008. – Вип. 13. – С. 214–223.

5. Закон України «Про об'єднання громадян» : від 16.06.1992 р. // ВВР України. – 1992. – № 34. – Ст. 504.

6. Як розуміти новий Закон «Про громадські об'єднання». – Київ : УНЦПД, 2013. – 66 с.

7. Лист ДФС України «Щодо здійснення неприбутковою організацією підприємниць-

кої діяльності» : від 10.08.2015 р., № 16782/6/99-99-19-02-02-15 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.visnuk.com.ua/ua/pubs/id/8724>.

8. Статут Громадської організації «Київська міська спілка ветеранів АТО» / затв. рішенням загальних зборів громадської організації «Київська міська спілка ветеранів АТО» : від 07.07.2015 р., протокол № 1-07/15 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://veteranato.org.ua/wp-content/uploads/2015/08/statut-ostat.pdf>.

9. Господарський кодекс України : від 16.01.2003 р., № 436–IV // ВВР України. – 2003. – №№ 18–22. – Ст. 144.

10. Менджул М. В. Цивільно-правовий статус громадських організацій : монографія / М. В. Менджул. – Ужгород : Вид-во О. Гаркуші, 2010. – 200 с.

11. Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом Верховна Рада України» : від 14.05.1992 р., № 2343–XII // ВВР України. – 1992. – № 31. – Ст. 440.

Титова О. В. Окремі аспекти статусу громадських об'єднань, які безпосередньо здійснюють підприємницьку діяльність / Титова О. В. // Форум права. – 2016. – № 3. – С. 250–254 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2016_3_46.pdf

Виконано аналіз правового статусу громадських об'єднань зі статусом юридичної особи, які безпосередньо здійснюють підприємницьку діяльність. Обґрунтовано пропозиції щодо уточнення положень про зміст статуту таких громадських об'єднань. Визначено доцільність уточнення порядку припинення діяльності громадських об'єднань у разі їх неплатоспроможності.

***

Титова Е.В. Отдельные аспекты правового статуса общественных объединений, которые непосредственно осуществляют предпринимательскую деятельность

Выполнен анализ правового статуса общественных объединений со статусом юридического лица, непосредственно осуществляющих предпринимательскую деятельность. Обоснованы предложения по уточнению положений о содержании устава таких общественных объединений. Определена целесообразность уточнения порядка прекращения деятельности общественных объединений в случае их неплатежеспособности.

***

Titova E.V. Some Aspects of the Legal Status of Public Associations, Which are directly Engaged in Entrepreneurial Activity

The analysis of the legal status of public associations with the status of a legal entity directly involved in entrepreneurial activity made. It was substantiated proposals to clarify the provisions on the content of the statute of public associations. Determine whether clarification of the termination of the activities of public associations in the event of insolvency.